

בכפר ההריגה

מה עצובים הלילות האלה בכפרייסיף. הירח משקיף עליו במלואו. צללי הסימטות הצעירות נראים לאורו כתיפאורה דימויית לדממה שזקתה קורעת לב ולילה. החורים השחורים של חלונות ודלתות הבתים ה"שופים ניבטים אלי ברמז מאיים של אכזריות וחדלון. ריחם וריח המטלטלים שנשרפו בהם, או השלכו החוצה בוערים, ממלא את האוויר, הקופא עדיין בפחדן הנורא של אותן שעות סיוט אחר-הצהריים רצחני. הריח חריף במיוחד בהתערבבו בריחות האביב הפורה, בפינות הגן המטופחות, המוצנעות בחצרות בתים ועל מירפסות. הוא מספר ומזכיר כי אביב בארץ, כי חג בארץ, והפכוהו פורעים לחגא.

מדוע כה מעטים הם אלה שתשו לעזרה?

מכוניות הפוכות ושרופות מוטלות בסימטות כפגרים גדולים של חיות קמאיות, שנפחו את נפשן, והן ספק חוסמות בעידן, ספק קוראות לך, לנוע הלאה, אל מוראות חדשים. והאנשים, הו, האנשים האלה, הנאספים מישפחות מישפחות וידידיהם, לילה אחרי לילה, בבתיהם, אם לא נחרבו ונשרפו, ומספרים שוב ושוב בקולות נרגשים את קורות אותו היום ואת נוראות הוויית הפוגרום.

עצוב ומדכא יותר מכל, עד בכי, עד יאוש, הוא מראה ומבע פני הילדים. היוורים, פעורי עיניים לוח"טות, הם מקשיבים בדחילו למדובר, וכל הווייתם שואלת להם. הם שקטים כל כך, שלא כדרך ילדים. זה למעלה משבוע לא עלתה בת-צחוק על שפתו תיהם ולא ידעו שעשוע. הם יושבים מן הצד, מחרישים, קול בכיים לא נשמע, ורצים בנפש חפצה למלא בקשת אם או אב ובילבד שיבקשהו.

את תחלואי בני ג'וליס, איך הצילה את נפשה ואת נפש ילדיה בהסתתרה איתם בחדר המרתף. ושואלת ותוהה בכאב: "איך יכלו אותם בני ג'וליס לעשות לי זאת, איזה מין בני-אדם הם אלה, מה מריץ אותם, מדוע הפכו ככה לפראי-אדם? והרי אני הבאתי להם רק טוב, מרפא ומזור לכאביהם."

הירח משקיף באדישות על כפרייסיף הבוכה. אני טובב לאורו בסימטות הכפר עם ידידי, מראשי העדה.

הם מעודדים ממידת ההזדהות והנכונות לעזרה של המוני בני עמם, ושל היהודים הרבים הבאים לכפר לנחמם, לראות את אשר עוללו להם, ולהגיש את עזרתם בפועל.

ידידי מציגים אותי בפני הנוכחים — הנועקים אל חלון ביתם בבהלה, בשמעם רעש מנוע או אנשים מדברים ברחוב — כאיש יהודי שבא לחלק איתם את מנת צרתם ועושה לילות כימים כדי לנחמם ולהקחות את עוקץ המרירות המעמיק בליבם כלפינו, היהודים, השולטים במדינה שחרתה על דגלה סיסמות כה יפות, ומעפרת אותם בעפר.

אני חש את חווק חוטי ההיכרות הנקשרים מהר, ההופכים לעבותות של אמון וחיבה, ואת התרופפות מתח הפחד שמביאה נוכחותי היהודית אל מעמקי הלילה של הכפר. וככל שגובר זעמי על ממשלה זו ומוסדותיה, המבדילה בין דם לדם, ונושאת, בה בעת, בפי ראשה המפייט, את דברי רמייתו על המוסר היהודי הנעלה המונח כנר לרגליה, כן רב כאבי על כי יהודי יחידי אני כאן, בכפרייסיף, בליבו של הלילה הכאוב. ובשכבי לישון, באשמורת שניה או שלישית, שנתי נודדת ואני מתפנה להגני המרים. מדוע לא קם עמי כולו ולא יצא בהמוניו נגד הפוגרום?

מדוע כה מעטים הם אלה שחשו לעזרה? מדוע איננו עולים בהמונינו להפגין את שאט נפשנו ואת זעמנו על ממשלת הזדון הזו?

מדוע נתעוותו עד לבלוי הכר פני מדינת, שקמה בכוח מיצוי כל היפה והנעלה ששימר עמנו לדורותיו, והפכה מגולת-הכותרת של תנחומים על יסוריו בגלות, למייצרת גלות-ביסורים למיעוט היושב בתוכה? וליבי נשבר בי, ביודעי בלילות האלה של כפר-סיף שלאחר הפרעות, כי כאן ועכשיו הולך וכתב על קיר ביתנו ה"מנא מנא" שלנו, אם מה שקרה כאן אכן יישאר הביטוי האמיתי למהותנו ולדמותנו, כעם וכמדינה, גם בעתיד.

דב ירמיה, זהירה

הם ממשיכים לחיות ולנשום את אווירת פחד ה"מוות, את הכאב וחוסר האונים של הפרעות, ואת כלילת הוריהם שמצאו יחד איתם מחסה ומסתור מתחת למיטות ולמרבדים, בארונות ובכוכים, במרתפים ובחדרי-שירותים, ובין בהמות הדיר והרפת, וקצרה ידם מהגן על לדיהם. וממשיך הסיפור על הפצועים, שלא ידוע אם יישארו

בחיים, על אלה שניצלו אך יישארו נכים, ועל מי שיצא בשלום מפגיעתו, אך חותמה יישאר בבשרו ובנפשו לתמיד.

ומתגלגל הסיפור בפעם המי יודע כמה אל קולות הקרב, שהתגלגלו ורעמו במשך שעות ברחבי הכפר, ואל קריאות הזדון והחרפות של המתקיפים. בעודם זה את זה להרבות בהגז ובהרס, כשהשפה העברית אף היא שמעת ביניהם.

ומספרת אחות רחמניה, שריפאה במשך 14 שנה

אל תגובו את השמש

באגדות ובסיפורי המיתולוגיה השונים סיפרו לנו על חיה אימתנית, או יצור כלשהו, העומד בבלוע את השמש, או פשוט לנגבה. הבוקר, כשקמתי, נוכחתי לרווחתי שעדיין לא גנבו אותה...

גם את השלום רוצים לנגוב. כל לילה, כשאני הולך לישון, אני חושש — האם הבוקר יאיר לי השלום או התיקוה לשלום, אם לאו. הפחד מפני היעלמות השמש הוא הפחד מפני היעלמות האור, התיקוה, החיים. לגבי, ולגבי רבים שאני מכיר ויודע, חוסר התיקוה לשלום כמוהו כחוסר תוחלת לחיים, של הפרט ועל אחת כמה וכמה של המדינה.

"שלום עכשיו" קמה כשרבים וטובים חששו שעומדים "לנגוב להם את השמש", את השלום. ביקשתי לי כמה זוג, בחינות אחד ממנהיגי "שלום עכשיו", מראשי דרכה ועד ספטמבר 1980; כלומר, לכל אורך דרכה בתנועת-המונים חוץ-פרלמנטרית. אני רואה לעצמי לכן זכות להגיב על מאמרו של אורי אבנרי ("העולם הזה" 2276), וזאת מן הטעם הכפול — כאיש התנועה וכמעורב בה מחד, וכאדם שחיה בהנהגת ר"צ — התנועה לזכויות האזרח — כימעט מיום הקמתה.

ובכן, מר אבנרי, גם אני מרוגז. אני מרוגז, כי בסדר החשיבות של ערכים אליהם אני חותר במיסגרת חיים במדינה מתוקנת, מצוי גם הערך דמוקרטיה. מאז השתתפתי עם מוטי אשכנזי בהפגנותיו, כנגד מחדלי גולדה וזיון, ראיתי באקט ההפגנה ובאפשרות קיומו של כוח חוץ-פרלמנטרי, בתקופה שבין בחירות לבחירות, רות, אלמנט משלים הכרחי לביטוי דעת הציבור על הקורה במדינתו.

בזמן מוטי אשכנזי דרשנו אחריות פרלמנטרית ותשלום עבור "המחדל", ובזמן הקמת "שלום עכשיו" התרענו כנגד הסכנה לשלום. בשני המקרים, ובעוד רבים אחרים, המוטיבציה להקמת כוח חוץ-פרלמנטרי באה מלמטה, מן העם, מן התיסכול הקיים נוכח החשש לגניבת השמש". בשני המקרים היתה גם חשיבות לכך, שהדרישה לפעולה מלמטה תמצא לעצמה קול שיבטא אותה ויד שתכוון את הכוח הפורץ — מנהיגות.

אין ספק בליבי כי הנהגת "שלום עכשיו" — שהיתה מורכבת מפעילים בעלי הזדהות מיפגתית מד"ש, דרך העבודה ור"צ, ועד שלי" — היתה נאמנה לקונסנזוס הרחב, עליו מדבר אורי אבנרי, ולקהל אזהדים. אין ספק בליבי כי הטעות של אבנרי ואחרים, בניסיון להטיל את אשמת הצטמקותה של "שלום עכשיו", עד כדי העלמות, באדם זה או אחר, נובעת מאותם טעמים עליהם עמד בכתבתו; מן הסיבה ש"שלום עכשיו" לא היתה בכיסו של אף אחד מאיתנו. להיפך הוא הנכון. המנהיגים של "שלום עכשיו", בעשותם את אותה טעות שעשה אבנרי, לא קראו את המפה הפוליטית, ובתקופה בה התחיל הציבור לנתב את תיסכוליו הפוליטיים לכדי הזדהות עם מפלגה זו או אחרת, חשבו שיוכלו להמשיך ולהנהיג תנועה על-מיפגתית. ולא הוא! המגווח הוא, שדווקא עתה מצאו לעצמם כמה מחברי "שלום עכשיו" זמן לדבר כנציגי התנועה, ביודעם כי כל אשר הם אומרים הוא סיקוף דעתם בילבד, ובשרות מיפלגה זו או אחרת. הכל תלוי בשם הדוברים, שאני לפחות, מזהה כל אחד מהם עם נאמנותיו.

לא היה כל סיכוי ל"שלום עכשיו" להתקיים בשנת בחירות, כאשר העבודה וזיוני חששו ממנה, שמה תקים ד"ש חדשה, ור"צ ושלי"י משכו אליהן את פניו, ליהן, להכנת מערכת הבחירות. מכאן שאותו תיסכול, בגיון, גניבת השמש", נותב עתה בכיוון (אולי מדומה, אך עובדתי) של מערכת בחירות, ואתם אנשים עליהם התבסס אירגון התנועה, "הפעילים בשטח", הלכו ל-מיפלגותיהם.

לכן נכנסה "שלום עכשיו" לתקופה של תרדמה, שיתכן שאף לא תקום ממנה. אמנם לא כל כך חשוב, אם "שלום עכשיו" בתור שכזו תקום מתרדמתה אחרי הבחירות או לא. חשוב הוא, כי אחרי הבחירות, ותמיד, יודע הציבור כי את השמש לא ניתן לנגוב, וככל שתהיה סכנה שכזו, וכל עוד נהיה מדינה דימו-קרטית (וגם הדימוקרטיה היא בבחינת "שמש"), חייבת לקום תמיד תנועת-המונים חוץ-פרלמנטרית, אם בשם זה או אחר, אם תחת מנהיגות זו או אחרת, שתראה לשאר הציבור ולמנהיגים, כי יש עקרונות עליהם אין לוותר וכי הדימוקרטיה חייבת לבוא לידי ביטוי גם במהלך רובע השנים שבין בחירות לבחירות...

אני יודע אם אני, או אתה, אורי, נשתתף באותה תנועה שתקום, אך, אנא, אל תיטול מהאזרחים-מן-השורה את האמונה בחשיבותה של תנועה שכזו, ואת הרצון להשתתף בה בבווא העת. היא חשובה לשנינו.

אורגד ורז'יון, תל-אביב

..חיה אימתנית עומדת בבלוע אח השמש... אך גם את השלום רוצים לנגוב"

את אמונו בה בתור שכזו, ולא יירתם לפעולות דומות שתידרשנה (ובוודאי שתידרשנה) בעתיד.

מדבריו של אבנרי אפשר לחשוב כי היה לאנשים כלשהם, ממיפלגות כלשהן, חלק בקביעת מנהיגי "שלום עכשיו". זוהי לא רק החטאת האמת, אלא גם חטא למאות אלפי האוהדים של "שלום עכשיו", במידה ויחשבו שכך היה.

התנועה קמה "מלמטה", מן העם, וכך, גם מתוך סלקציה של עשייה והתמדה, נוצרה המנהיגות. היו איזורים של פעילות בהם המנהיגים נבחרו, והיו איזורים שבהם הם קיבלו את האחריות בצורה אחרת. על-כיל-פינים לא היה אי פעם מצב, בו נציגי מיפלגה כלשהי היו אמורים להשתתף בהנהגת "שלום עכשיו".

אני, אישית, שהייתי יודע כאיש ר"צ ואף שימשת בתקופה מסוימת כרכז התנועה לזכויות האזרח, ובהמך שך גם מקיים לישכות לפניות הציבור מטעמה — פרשתי באותה תקופה מכל עיסוק בר"צ, למרות שלא נדרשתי לכך. וכמוני עשו רבים מחברי התנועה לזכויות האזרח, בראותם בסכנה לשלום סכנת קיום, וב"שלום עכשיו" אמצעי ביטוי לארבע שנים של בין בחירות.